

Antik Çağda Ölü Gömme Gelenekleri

Bu sunum vermekte olduğum Antik Çağda Ölü Gömme Gelenekleri dersinde kullanılması için eğitim amaçlı hazırlanmıştır. Sunumda kullanılan materyaller telif hakkına sahip olup eğitim amaçlı olarak kullanımı uluslararası kanunlara göre serbesttir. Başka bir amaçla kullanılması için telif hakkına sahip kişilerden izin alınması gerekmektedir.

ROMA'DA LAHİT, LAHİT YAPIM MALZEMELERİ LAHİT ATÖLYELERİ ve LAHİT TİPLERİ

Lahit: Ahşap, taş (mermer), kurşun ya da pişmiş topraktan yapılan, içine ölünün yerleştirildiği özel hazırlanmış sandukalara verilen isimdir. Üstteki kapak ve alttaki tekneden oluşmaktadır. Kelime anlamı olarak, Yunanca “sarkophagus-et yiyici” (İng.sarcophagus) anlamını taşıyan lahitler, genellikle nekropollerde özellikle de Roma Çağı'nda görülmektedirler.

❖ Önceleri kremasyonda yakılan cesetlerin kül ve kemiklerinin saklandığı küçük birer kutu (ostothek) olan lahitler, daha sonra birer mezar olarak kullanılmıştır. Etrüsklerde ve sonrası Romalılarda, lahitlerin birer oda veya küçük ev ya da tapınak biçiminde yapılması, ölülerin öbür dünyada da yaşayacaklarına olan dinsel inançtan kaynaklanmaktadır. Mısır'da bulunan lahitler, ölü evi türünün ilk örnekleri olarak gösterilebilir.

❖Lykia Lahitleri de, ölü evi biçiminde yapılan lahitlerin en erken örnekleri arasında yer almaktadır. Bu lahitlerin, kubbe biçimli üst kapakları, ev cephesini yansıtan yan yüzlerinde kapı ve pencere görüntüleri bulunmaktadır. Bu tür lahitler Lykia'da M.Ö. VI. yy.dan Roma İmparatorluk Dönemine kadar sürekli kullanılmıştır. O.Hamdi Bey tarafından Sayda'dan (Eski Sidon) getirilerek İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde koruma altına alınan “Lykia Lahti” bu türe örnek gösterilebilir.

Lykia ev tipi lahitler

Lykia, ev tipi lahitler

❖ İkinci tipdeki lahitler heroon (anıt mezar) olarak düzenlenmiştir. Aslında heroonlar, soylular, kahramanlar ve yarı-tanrılar için yapılmış görkemli mezar anıtlarıdır. Bazen de anıt mezar yerine lahit olarak yapılmışlardır. Bu türün en güzel örneği olarak, yine İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki, Ağlayan Kadınlar Lahdi'ni gösterebiliriz.

Ağlayan kadınlar lahdi

❖ Klineli Lahitler, genelde, ölünün odasındaki yemek masası veya yatağı şeklinde biçimlendirilmişlerdir. Etruria'da bulunan çok sayıdaki örnek bu gruba girmektedir. Genellikle bir niş içinde duran bu lahitlerin ön yüzleri ve kapakları oldukça süslenmiştir. Bu gruptaki IV.-III. Yüzyıl lahitleri bir yemek sofrasına benzemektedir. Klineli Lahitler, Anadolu'da, Frigya ve Paphlagonia'da görülür. Çok renkli ve zengin boyalı klineler daha çok Lydia'da karşımıza çıkar.

Girlandlı bukranon

❖ Roma İmparatoru Hadrian Döneminde (M.S.2.yy) kabartmalı anıtsal lahitler de kullanılmıştır. Bunların çoğunda lahit ön yüzleri, kabartmalarla donatılmıştır. Asya tipi lahitlerin kapakları genelde birer yatağı anımsatmaktadır. Yatağın üzerinde de karı-koca heykellerine yer verilmiştir. Bu tasvirlerde erkek, elini karısının omuzuna koymuş durumda gösterilmiştir.

Roma, Karı-koca klineli, sütunlu lahit

❖ Bir diğ er lahit türü ise, Girlandlı Lahitler'dir. Bu tür lahitlerin M.S. I. Yüzyılda Anadolu'da geliştiğı; sonradan Suriye, Mısır, Yunanistan ve Roma'ya kadar yayıldığı genelde kabul edilmektedir. Bu lahitlerin en gelişmiş örneklerinde, sandukanın köşelerinde bukranion-bukefalion ( k  z kafası) tarafından taşınan girlandlarla süsleme temel özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Girlandlı lahitlerin bu yapısının, sunaklardan alınarak lahitlere uygulandığı düşünülmektedir.

Girlandlı Lahit

❖Girlandlı lahitler önceleri natüralist-doğal bir sitille yapılmışlardır. Sonraları bu süslemeler, belirli ve değişmez nitelik kazanarak sürekli aynı tipte uygulanmışlardır. Bunların da kaynağı Anadolu'dur. Lahitlerin üzerinde sürekli üzeri kiremitlerle kapatılmış semerdam çatı biçimli kapaklar bulunmaktadır. Kısa yanlarında üçgen birer alınlık vardır. Alınlıklarda genellikle medusa başı ve rozet (gülbezek, yıldız bezek, phiale) tasvirlerine yer verilmiştir.

A. Lahit Yapımı ve Malzemeler

Bir lahdin yapımı için, genelde çok zaman ve emek harcamak gerekir. Yarıyapım ve bitirilmemiş örneklerden, lahitlerin yapımı konusunda ayrıntılı bilgiler elde edilmiştir. Bunlara göre, mermer bloklar, mermer ocaklarından kaba durumda, yani içi oyulmamış-işlenmemiş halde atölyeye getirilmiştir. Bundan sonraki işlemler atölyede gerçekleştirilmiştir.

Lahit ustası aletleri

❖ Lahdin tipine göre oyulacak kompozisyonun sınırları ve lahdin alt ve üst pervazları belirlenerek çalışma sürdürülmüştür. Figürlerde şablon kullanıldığı ve bunların lahit bloğu üzerine kömür çubuğu ya da boya ile aktarıldığı sanılıyor. Daha sonra da figürlere ait bütün ayrıntılar işlenmiştir. Çalışmalar sırasında sivri ve yassı uclu keskinlerin yanı sıra, matkap da yoğun olarak uygulamada kullanılmıştır. Lahdin ince işçiliğinin ardından boyandığı da bilinmektedir. Bazende hazırlanarak stoklanmış lahitlerin alıcısı tarafından belirlenen kısımlarında, sonradan ayrıntıların gerçekleştirildiği bilinmektedir.

Taş ocağı

A. Lahit Atölyeleri

**Eyaletlerdeki küçük işlikler sayılmazsa, İmparatorluk Çağı Roma lahit üretiminde, önemli sayılan üç ana “üretim merkezi-atölye” bulunmaktadır:
Bunlar;**

- 1. İtalya’daki Roma Atölyesi,**
- 2. Yunanistan’daki Attika (Atina) Atölyesi ve**
- 3. Anadolu’daki Dokimeion (Afyon-İscehisar) Atölyesi’dir.**

1. Roma Atölyesi

❖ **M.S. 2. Yüzyıl ile 4. Yüzyıl arasında faaliyet göstermiştir. Çeşitli tipte mermerlerden üretilen Roma lahitlerinde, öncphe olarak belirlenen uzun yüz, diğer kısa yan yüzlere göre ayrıntılı ve yüksek kabartma olarak işlenmiştir. Lahdin yan yüzlerinde alçak kabartma olarak tek duran figürlere yer verilmiştir. Lahdin izleyici tarafından görülmeyecek arka yüzü ise genelde işlenmemiştir. Erken lahitlerde kapak kenarları pervazlı bir çatı şeklindedir. Bazı örneklerde çatı kenarlarına akroterler yerleştirilmiştir. Bazı örneklerde de, önyüzde yazıt levhası, “tabula ansata”ya yer verilmiştir.**

❖ Roma atölyesinde, Levhalı, Yivli, Sütunlu, Girlandlı, Kabartma Figürlü, Banyo Küveti ve Ahşap Sandık formu mermer lahitler üretilmiştir. Yunan mitolojik sahneleri, günlük yaşamdan alınmış konular, çeşitli meyve ve dallarla, yapraklı çiçeklerden oluşan girland ve asma frizleri, lahitler üzerinde sıkca işlenen konular arasındadır. Roma Atölyesi'nde üretilen lahitler, genelde Batı Eyaletlerine ihraç edilmiştir. Doğu Eyaletlerinde, kent Roması'nın üretimi az sayıda lahitle karşılaşılmasıdır. Oldukça büyük bir atölyeye sahip olmasına karşın, Roma'ya, Attika, Mısır ve Dalmaçya'nın yanı sıra, Anadolu'dan da lahit ihraç edilmiştir

2. Attika (Atina) Atölyesi

- ❖ Yunanistan'da, Atina ve çevresinde faaliyet gösteren ve genelde ihracata yönelik çalışan Attika Atölyesi, M.S. 3. Yüzyılda yoğun olarak mermer lahit üretmiştir. Yapılan araştırmalarda, Attika üretimi bazı lahitlerin, Erken Hristiyanlık Dönemi'nde ikinci kez kullanıldıkları belirlenmiştir.
- ❖ Akdeniz dünyasının birçok yerinde karşılaşılan Attika atölyesi üretimi lahitler, yansıttıkları özelliklerle diğer iki büyük atölyeden farklılık göstermektedir. Attika üretimi lahitler, her zaman bir “ölü evi” şeklinde düşünülmüş ve buna göre lahit biçimlendirilmiştir. Bu lahitlerin bütün yüzleri genelde süslenmişti. Kapaklarında bazen kline yer alırdı. Atölyenin ürettiği farklı tipteki lahitler arasında, frizli lahitler en başta gelmektedir. Atölyenin ürettiği diğer lahitler arasında kline-yivli lahitler ve girlandlı lahitler de bulunmaktadır.

3. Dokimeion Atölyesi

Anadolu'da, Afyon yakınlarında Dokimeion'da faaliyet gösteren atölye, lahitler yanında heykeltıraşlık eserleri ve mimari parçalar da üretmiştir. Atölyenin ürettiği lahitlerde, bölgeden çıkartılan gümüşe yakın renkte, ince grenli mermer kullanılmıştır. Lahitlerin bütün yüzleri ön yüz ayrımı yapılmadan, aynı kalitede işçilikle süslenmiştir. Bazı örneklerde önyüz küçük bir ayrıntıyla vurgulanmıştır. Atölyenin ürettiği frizli ve girlandlı lahitlerin çoğu yoğun olarak süslenmiştir. Lahit kapakları büyük kiremitli bir çatı görünümündedir. Bazen çatı kenarlarına antefiks ve çörtenler de yerleştirilmiştir. Dar yüzlerden birinde genelde mezar kapısı, "hades kapısı" bulunurdu. Genelde mitolojik konuların işlendiği Dokimeion atölyesi lahitleri, M.S.2. Yüzyıldan 7. Yüzyıl içlerine kadar üretilmiştir. Anadolu'nun birçok yöresinde karşılaşılan Dokimeion üretimi lahitlere, Suriye, Filistin, Rodos, Girit ve Roma'da da rastlanmaktadır.

4. Eyalet Atölyeleri

Roma'nın egemenlik kurduğu geniş topraklarda, yerel atölyeler tarafından üretilen örneklerdir. Genelde sanduka biçimi lahitler uygulanmıştır. Eyalet atölyelerine örnek olarak Suriye, Perge, Side, Pisidia, İsaoria, Lykonian, Lykia, Kilikia, Balkanlar, Selanik, Herakleion sayılabilir.

C. Lahit Tipleri

Roma Çağı lahitleri hangi atölyede üretilirse üretilsin, genelde üzerleri çok çeşitli süslemelerle bezenmişti. Lahitler üzerinde yer alan bezeme tarzı, lahitlerin tipolojisini de ortaya koymaktadır. G.Koch'un yaptığı Roma lahitleri tipolojisi:

1.Tabula-Ansata'lı Lahitler: Bu tipteki lahitlerin genellikle uzun yüzlerinde, bazen de kısa yüzlerde, bir yazıt levhası (=tabula) bulunur. Kare ya da dikdörtgen şekilli bu levhanın kısa kenarlarına üçgen formlu kulplar (=ansata) yerleştirilmiştir. Lahitler adını bu bezeme elemanından kulplu-levha'dan (=tabula ansata) almıştır. Roma Atölyesinin az ürettiği tabula ansatalı lahitlere, Atina ve Dokimeion'da hiç rastlanmaz, genelde Eyaletlerde kullanılmıştır.

Roma, tabula ansatalı lahit

2. Sandık Lahitler: Keskin köşeli ve profilli çerçeveye sahip, dikdörtgen prizması şeklinde, taş-sandık görünümlü lahitlerdir. Atina ve Dokimeion'da üretilmeyen bu tip, Roma'da sadece MS 1. yüzyılda üretilmiştir. Selanik ve Anadolu'da Bithynia, Pisidia ve Lykonía ile İsaúria eyaletlerinde çokça üretilmiştir.

3. Yivli Lahitler: Lahitlerde uzun ve kısa yüzler, S biçimli eğri yivlerle süslenmiştir. Yivler bazen oluk biçiminde de yapılmıştır. Bu tipe, “strigilis-sarkophage” adı da verilmektedir. Çeşitli yapılarda yivlerle bezenen bu tip lahitler, genelde Roma atölyesinde üretilmiştir.

Yivli banyo küveti tipli lahit

Yivli sandık tipi lahit

4. Girlandlı Lahitler : Merkez atölyeler tarafından en çok üretilen girlandlı (askı-çelenk) lahitler, özellikle eyaletlerden Anadolu ve Suriye yerel atölyeleri tarafından da sıklıkla üretilmiştir. Genelde lahdin uzun yüzlerinde, üç girland taşıyıcı arasına iki girland yerleştirilmiştir. Girlandlar çeşitli meyve ve yapraklarla kurdelelerden oluşturulmuştur.

Eroslu girlandlı lahit

5. Frizli Lahitler: Üç merkez atölye tarafından da bol miktarda üretilmiştir. Eyalet yerel atölyeleri de merkez atölyelerden aldıkları konuları kullanmışlardır. Frizli lahitlerin üzerinde genelde mitolojik konulu, kabartmalı anlatımlara yer verilmiştir.

6. Sütunlu Lahitler: Lahit yüzleri sütunlar, yarım sütunlar ya da direklerle bölümlenmiştir. Roma tarafından çok sayıda üretilmiş; Dokimeion'un üretimi ise azdır. Sütun sayılarına ve aralara yerleştirilmiş diğer elemanlara göre, çok sayıda değişik tipi bulunmaktadır. Eyaletlerden Aphrodisias ve Bithynia örnekleri, Dokimeion tipini yansıtmaktadır.

Roma, sütunlu Herakles lahdi

Roma, Sütunlu Lahit

Roma Girlandlı Lahitleri

